

Το ον και ο κόσμος

Η λιγότερο γνωστή πλευρά της Αϊρις Μέρντοκ μέσα από τον φιλοσοφικό στοχασμό της

Iris Murdoch

Υπαρξιστές και μυστικιστές

Μετάφραση Βαγγέλης Γαζής, Χριστίνα Ξανθοπούλου, Ελση Τσούτη,
Εκδόσεις Χατζηνικολή, 2001, σελ. 600, τιμή 9.000 δρχ.

Της ΜΑΡΙΑΣ ΛΑΜΠΑΔΑΡΙΔΟΥ-ΠΟΘΟΥ

Ο εκτενής τόμος που περιλαμβάνει τα φιλοσοφικά κείμενα της διακεκριμένης βρετανίδας μυθιστοριογράφου και την καταξώνει συγχρόνως ως μια διορατική αλλά και οξυδερκή φιλόσοφο με βαθιά ανθρωπιστικές αξίες ανοίγει με δύο καταπιστικούς προλόγους, ο ένας από τον μεγάλο διανοητή Τζορτζ Στάινερ και ο άλλος από τον βρετανό εκδότη του βιβλίου Πίτερ Κοράντι.

Η Ντέιμ Αϊρις Μέρντοκ είναι γνωστή στο ελληνικό αναγνωστικό κοινό από τα σημαντικά μυθιστορήματά της Θάλασσα, Θάλασσα, Ο μαύ-

ζουν την εξάρτησή τους, αφού η φιλοσοφία πολλές φορές αναζητεί το αντικείμενό της σε λογοτεχνικά κείμενα και αντιστρόφως. Και ο Τζορτζ Στάινερ επισημαίνει ότι «η φιλοσοφία και η λογοτεχνία στο έργο της Μέρντοκ είναι αδιαχώριστες». Το δεύτερο μέρος τιτλοφορείται *Noσταλγία για το ατομικό* και περιλαμβάνει τα δοκίμια *Σκέψη και γλώσσα*, *Noσταλγία για το ατομικό*, *Μεταφυσική και ηθική* και *Θεώρηση και επιλογή στην ηθική*. Το τρίτο μέρος με τίτλο *Συνάντηση με τον υπαρξισμό* («Encountering Existentialism») περιλαμβάνει τα δο-

Η Ντέιμ Αϊρις Μέρντοκ όπως την είδε ο Τομ Φίλιπς το 1986 (λεπτομέρεια). Εθνική Πινακοθήκη Προσωπογραφιών

συζήτηση γύρω από τη «συνείδηση» και την «ηθική αξία». Πίστεψε πως ο υπαρξισμός υποσχόταν «να βρει θέση και για τα δύο», υπόσχεση που αποδείχθηκε φρούδα. «Ο γαλλικός υπαρξισμός προσφέρει μια ανεδαφική εναλλακτική λύση» θα πει αργότερα στρεφόμενη προς τον μυστικισμό. «Ο μυστικισμός είναι μια πανταχού παρούσα ηθική ιδέα που προεκτείνει επ' άπειρον τη συνηθισμένη ηθική προς την κατεύθυνση του τέλειου Καλού» γράφει στο δοκίμιό της *Προς έναν πρακτικό μυστικισμό*.

Καίτοι η Μέρντοκ είχε μελετάσει του Πλάτωνα από τα

χτιν, Ο πράσινος ππότης, Το δίλημμα των Τζάκουν και Ενα κομμένο κεφάλι που κυκλοφόρησαν από τις εκδόσεις Χατζηνικολή.

Το βιβλίο αποτελείται από επάλληλη, στα οποία επιμερίζεται η φιλοσοφική της σκέψη, διαγράφοντας και τη συγγραφική της διαδρομή, όπου εξηγείται ποιες αιτίες την έκαναν να αποδεχθεί κάποιες ιδέες και γιατί στη συνέχεια τις απέρριψε ή τις διαμόρφωσε σύμφωνα με την προσωπική της διαίσθηση και εμπειρία. Το πρώτο μέρος περιλαμβάνει, εκτός από τους δύο προλόγους, και ένα από τα πιο σημαντικά δοκίμια του τόμου με τίτλο *Λογοτεχνία και φιλοσοφία: μια συζήτηση με τον Μπράιαν Μαγκί*. Στο δοκίμιο αυτό η Μέρντοκ διατυπώνει τις απόψεις της για το πώς βλέπει τη λογοτεχνία και τη φιλοσοφία που, ενώ δεν συνδέονται αναγωγικά, εν τούτοις υπάρχουν ανάμεσά τους άλλοι δεσμοί που φωτί-

Η κυρία Μαρία Λαμπαδαρίδου -Πόδου είναι συγγραφέας. Από τις εκδόσεις Κέδρος κυκλοφορεί το βιβλίο της «Η έκπτη σφραγίδα»

ως μεταφυσικός, Ο υπαρξιστής ήρωας, Ντε Μποβουάρ: Η θητική της αμφισσημάς κ.ά. Το τέταρτο μέρος περιλαμβορείται *Η ανάγκη για την ύπαρξη θεωρίας* και περιλαμβάνει τα κείμενα *Αποδεχόμενοι το κενό, Ο Τ. Σ. Ελιοτ* ως θητικολόγος κ.ά. Το πέμπτο μέρος με τίτλο *Προς έναν πρακτικό μυστικισμό 1959-78* περιλαμβάνει τα κείμενα *Το ύψιστο και το καλό, Υπαρξιστές και μυστικιστές, Η σωτηρία μέσω του λόγου και Η τέχνη είναι η μίμηση της φύσης*. Στο έκτο μέρος η Μέρντοκ απαντά στο ερώτημα «Μπορεί να βοηθήσει η λογοτεχνία;» και, τέλος, στο έβδομο, *Ξαναδιαβάζοντας τον Πλάτωνα*, μας δίνει τα σημαντικά φιλοσοφικά της δοκίμια *Η ιδέα της τελειότητας, Περί Θεού και Καλού, Η κυριαρχία του Καλού πάνω σε όλες έννοιες, Τέρνη και Ερως: Ενας διάλογος για την τέχνη και Περί Θεών: Ενας διάλογος με τη θρησκεία*.

Τα χρόνια της γερμανικής κατοχής βρήκαν τη συγγραφέα φοιτήτρια της Φιλοσο-

φίας στην Οξφόρδη. Είχε κιόλας μελετήσει τους «Μεγάλους», όπως ονόμαζε τους αρχαίους έλληνες κλασικούς, και συνεχίζοντας τις φιλοσοφικές σπουδές της στο Κέιμπριτζ εντυπωσιάστηκε από τον υπαρξισμό του Σαρτρ και δημοσίευσε το πρώτο της βιβλίο που αφορούσε το έργο του. Την περίοδο 1944-46 εργάστηκε ως διοικητικό στέλεχος στην Ενωση Αποκατάστασης και Ανθρωπιστικής Βοήθειας των Ηνωμένων Εθνών και έγινε μάρτυρας μιας «καθολικής κατάρρευσης της ανθρώπινης κοινωνίας» βοηθώντας πρόσφυγες και επιζήσαντες από τα στρατόπεδα να βρουν τρόφιμα και κουβέρτες.

Στο δοκίμιο της *Περί Θεού και Καλού* αναφωτέαται «πι είναι αυτό που κάνει έναν άνθρωπο να συμπεριφέρεται ανιδιοτελώς σε ένα στρατόπεδο συγκέντρωσης. Τι είναι κακό και τι καλό σε έναν μετα-χριστιανικό κόσμο. Και πώς καταφέρνουν οι νέοι φανατικοί να οδηγούν τους πο-

λιτισμούς τους στην παραφροσύνη». Στην έννοια του «Καλού» δίνει μια υπερβατική ερμηνεία και τη θέτει ως βάση στην περαιτέρω σχέση του «Καλού» με τη θρησκεία και τον Θεό, διευκρινίζοντας ότι σε εποχές α-θεολογικές όπως είναι η δική μας «δεν υπάρχει ανάγκη για καμία επίσημη πίστη», καίτοι η ίδια, όπως αναφέρει ο Στάινερ, «έτρεφε έναν βαθύ, ευγενικό σεβασμό για όσους πίστευαν». Εκείνο που την ενδιέφερε ήταν να βρει τους φιλοσοφικούς δρόμους που διανοίγει η τέχνη προς το «Καλό» και προς την θητική της αγάπης για τον άνθρωπο.

Οταν η Μέρντοκ δημοσίευσε το 1953 το βιβλίο της *Σαρτρ: ο ρομαντικός ορθολογιστής θεωρήθηκε* η πρώτη αγγλίδια φιλόσοφος που τον πήρε στα σοβαρά. Σήμερα οι μελετητές της πιστεύουν πως την ώθησε σε αυτό η βαθιά απογοήτευσή της για την αγγλοσαξονική φιλοσοφία που, κατά τη γνώμη της, είχε εγκαταλείψει τη γόνιμη

φυλακικά μη χρονια, τον ειδέ κάτω από νέο φως, όπως επισημαίνει η ίδια, διαβάζοντας Σιμόν Βέιλ. Θεώρησε πως ο Πλάτωνας που είχε μάθει ήταν παρεξηγμένος και τον προσέγγισε από άλλη οπτική, τον θεώρησε περισσότερο σύγχρονο. Στο δοκίμιό της *Ξαναδιαβάζοντας τον Πλάτωνα* επιχειρεί να αναθεωρήσει τις ως τότε φιλοσοφικές ιδέες της για τον υπαρξισμό αποδεχόμενη ολοένα και περισσότερο τη μυστικιστική αντίληψη σε συνδυασμό με την ηθική έννοια. Στο τέταρτο μέρος, *Η ανάγκη της θεωρίας*, εξηγεί πώς οδηγήθηκε στη Σιμόν Βέιλ από τη δυσαρέσκειά της για την υπάρχουσα θητική φιλοσοφία. «Αυτό που διακυβεύεται σε ολόκληρο το έργο της είναι ο ορισμός του Καλού με σκοπό να ζήσουμε τη ζωή μας κάτω από το φως του» γράφει ο Τζορτζ Στάινερ και αυτό από μόνο του αποτελεί μια πνοή ευδοκίας στις ημέρες μας.

● *To βιβλίο της Αίρις Μέρντοκ θα κυκλοφορήσει μέσα στο επόμενο δεκαήμερο.*